

Prof. ThDr. Július Filo, Dr.h.c., EBF UK, Bartókova 8, 81102 Bratislava

Oponentský posudok habilitačnej práce:

PaedDr. ThDr. Monika Zaviš, PhD.:

„Osobná spiritualita ako psychofyziologický a psychosociálny fenomén“

Cieľ habilitačnej práce:

Autorka sa rozhodla predložiť ako svoju habilitačnú prácu súbor siedmich vedeckých štúdií uvedených úvodnými poznámkami a záverečným súhrnom. Takto predstavuje výsledky svojho výskumu, ktorý vystihuje názov habilitačnej práce: „Osobná spiritualita ako psychofyziologický a psychosociálny fenomén“. Autorka sa v zmysle vlastnej definície cieľa práce „zaoberá fenoménom osobnej spirituality v dejinách náboženstiev a najmä tiež v súčasných modeloch psychického zdravia, pričom ju zaujíma interferencia teológie, psychiatrie a spirituálnej neurovedy. Jej pozornosť sa orientuje na náboženské skúsenosti v súvisi s „biologickou základňou osoby“, ktorú definuje označením „psychofyziologický fenomén“. Okrem toho sa jej pozornosť venuje aj sociálnemu aplikačnému kontextu osobnej spirituality, ktorý nazýva „psychosociálnym fenoménom“.

Svojím výskumom chce prispieť do interdisciplinárnej vedeckej diskusie o osobnej spiritualite človeka predovšetkým ako pacienta, teda v procese liečby. Týmto spôsobom sa snaží vytvoriť vzory altruistickej spirituality v rámci medzináboženského dialógu súčasnosti. Autorka vymedzuje svoj záujem na osobnú spiritualitu, ktorá sa podľa jej slov „stala doménou psychológie, neurológie, psychiatrie a ďalších vedných disciplín, ktoré sú produktom interdisciplinárneho výskumu ako sú psychofyziológia a ďalšie“.

Obsah habilitačnej práce:

Autorka sa rozhodla, že ako habilitačnú prácu na EBF UK predstaví výber siedmich publikovaných vedeckých štúdií, ktoré rozpracávajú spoločnú tému habilitačnej práce. V úvode práce autorka stručne predstavuje za sebou svoje štúdie a poukazuje na ich logickú následnosť v rámci habilitačnej práce. Predstavuje tiež spoločné východiská, ktorými sa riadi pri dosahovaní cieľa práce. Tieto naznačujú smer, ktorým sa autorka mieni uberať a svojou radikálnosťou predstavujú do určitej miery výzvu pre teológiu. Autorka v tretej téze konštatuje, že „psychofyziologická základňa ľudskej bytosti podmieňuje jeho psychosociálne pochody a dáva základný rámec jeho spiritualite“. (K tomu sa tiež viaže otázka v závere posudku). Autorka v úvode ďalej predstavuje najdôležitejšie práce a reprezentantov výskumu kľúčových oblastí a vedných disciplín, ktoré sú dôležité pre autorku na pochopenie otázky spirituality podľa naznačenej témy. Pri nich zvlášť poukazuje na „mystickú spiritualitu“ „psychedelickú spritualitu“ a štúdium použitia „entheogónov“.

Autorka vidí význam svojho výskumného diela v tom, že poukáže na akútnu potrebu skúmať ľudskú spiritualitu ako fenomén, ktorý má predovšetkým biologickú základňu. Autorka z tejto skutočnosti odvodzuje rovnocennosť všetkých ľudských bytostí

Rozhodujúci význam habilitačnej práce je v jednotlivých štúdiách. Tieto boli pred tým publikované a recenzované. Ich predstavenie v spoločnom diele je hodnotné. Poradie štúdií je logické. Určitým relevantným vrcholom predstavenej zbierky štúdií je pre teológov štúdia o syndróme vyhorenia u študentov a učiteľov teológie. Završenie predstavuje posledná štúdia a v nej poukaz na Ježiša ako príklad univerzálnej filantropie. Konštatovanie na konci poslednej štúdie má kľúčový význam. „Úlohou medzináboženského dialógu nie je

dosiahnutie uniformity, ale jednoty, ktorá bude založená na vzájomnej komplementarite a diverzite“ (s. 110)

Štúdie predstavujú cenný a zaujímavý príspevok k medzináboženskému dialógu a k teológii. Tento príspevok sa dosahuje v habilitačnej práci autorky za pomoci interdisciplinárneho výskumu otázky spirituality predovšetkým so zameraním na vedné odbory súvisiacimi s medicínou a jej špecifickými oblasťami. V jednotlivých prácach autorka často aplikuje dôsledky svojich zistení na postoje teológie ako vedy. K tomu autorka často pripája hodnotné výzvy na praktické správanie kresťanov v sociálno-etických a medzináboženských vzťahoch.

Rozhodujúcim tvrdením autorky, ktoré sa nachádza v relatívne stručnom záverečnom súhrne habilitačnej práce (má len dve strany, škoda...) je, že redukcionistický prístup a nedostatok pokory viedli teológov a religionistov k tomu, že si nevšimli poznatky iných vedných disciplín, ktoré skúmajú človeka a jeho spiritualitu. Autorka sa usiluje svojím výskumom o nápravu. S pokornou úctou až obdivom voči relevantným poznatkom prírodovedných disciplín, ktoré sú predmetom jej záujmu sa usiluje o pochopenie ich prínosu k téme.

Autorka správne poukazuje na potrebu nového, širšiemu interdisciplinárneho prístupu k téme osobnej spirituality, ktorá v čase globalizácie a intenzívnych migrácií pomáha v službe ľuďom rôznych svetonázorových a náboženských postojov pri ich ošetrovaní a liečbe.

Autorka dospela v svojom výskume k presvedčeniu, že „ľudský spirituálny potenciál je založený na fyziologicko – anatomickej báze unikátneho stvoriteľského diela človeka“. V svojich štúdiách sa autorka dopracovala k tézám, ktoré sú výslednicou štúdie (s 116):

- „Keďže majú všetci ľudia rovnakú biologicko-chemickú základňu spirituality, naša rovnocennosť je vedecky exaktne dokázaná a nediskutovateľná, čo by sa malo stať východiskovou paradigmou nezaujateľného, objektívneho medzináboženského dialógu.“

- Z tohto konštatovania vyplýva pripravenosť teológa prijať pomoc kolegu z iného odboru v službe človeku a pri jeho problémoch, ktoré sa týkajú celkového zdravia človeka.

Autorka v záverečnom súhrne (s. 115) konštatuje, že „Osobná spiritualita sa stala doménou záujmu psychológie, neurológie, psychiatrie...“ Autorka správne poukazuje na tieto relatívne nové skutočnosti. Popri tom však stále platí, že osobná spiritualita ostáva dominantným záujmom teológie. Preto sa domnievame, že by bolo správne, keby bola autorka v záverečnom súhrne naznačila, že pozná rozmer výskumu spirituality v kontexte evanjelickej teológie. (Pozri napr. súhrnnú štúdiu k „spiritualite“ v diele Evangelisches Kirchenlexikon 4, s. 402 – 418)

Formálne hodnotenie:

Práca má celkový rozsah 117 strán. Autorka predstavuje svoje koncepty na základe podkladov, ktoré pokladá za relevantné. Text je zrozumiteľný, používa viaceré terminologické prvky, ktoré poukazujú na interdisciplinaritu výskumu a mnohé dávajú tušiť inovatívny prístup k oblastiam, ktoré autorka skúma. Autorka vysvetľuje svoje koncepty logicky a zrozumiteľne. Pri stavbe viet by sa miestami žiadalo ich skrátenie. Na piatich stranách predstavuje zoznam použitej literatúry. Citácie a komentáre pod čiarou, spolu 283, sú po formálnej stránke v súlade s bežnými zásadami.

Záverečné hodnotenie

1. Autorka spracovala vymedzený výskumný cieľ odborne, nie len v rámci záujmov religionistiky, ktorá je autorkinou užšou špecializáciou. Ako dôsledok svojho záujmu o čím správnejšie a širšie pochopenie a použitie spirituality v súčasnosti, autorka postavila svoj výskum do kontextu interdisciplinárneho dialógu medzi religionistikou,

teológiou a lekárskou vedou v mnohých špecifických aplikáciách, čo sa jej z môjho hľadiska do značnej miery podarilo.

2. Špecifikom autorkinho prínosu je snaha o interpretáciu a využitie poznatkov medicíny a relevantných prírodných vied na pochopenie osobnej spirituality. Táto skutočnosť na pôde evanjelickej teológie predstavuje výzvu, ktorá si iste žiada ďalšie skúmanie. Výskum by si žiadala otázka, aký je vzťah medzi autorkiným prístupom k téme z psychofyziologického a a psychosociálneho hľadiska, ku téme osobnej spirituality ako duchovno-teologického fenoménu z tradičného hľadiska evanjelickej teológie.
3. Autorka svojou výskumnou prácou pozýva kresťanských teológov k tomu, aby si všímali osobnú spiritualitu ako komplexnú multidisciplinárnu záležitosť, ktorá patrí do výskumu humanitných i prírodných vied. Autorka pozýva k neľahkej úlohe, aby teológia v súvisi s osobnou spiritualitou skúmala v nadväznosti na Božie stvoriteľské dielo jej „zhmotnenú“ skoro materiálnu podobu v spolupráci s prírodnými vedami.
4. Autorka sa zameriava vedome na osobnú spiritualitu človeka, ktorý sa nachádza v procese liečby, teda pacienta. Tento človek je súčasťou otvorenej spoločnosti multireligiózneho a svetonázorovo zmiešaného charakteru. Tento výsledok habilitačnej práce možno hodnotiť ako ďalší prínos k odboru ev. teológie a konkrétnejšie k odborným záujmom pastorálnej teológie. V kontexte praktickej teológie teda autorka prispieva k aplikácii pastorálky v interreligióznej a multikulturálnej situácii súčasnosti na klinikách. Úsilie o interreligióznú a multikulturálnu pastorálku je v súčasnosti prioritným záujmom teológov vo viacerých európskych krajinách.

V tomto zmysle, podľa môjho úsudku, predstavuje práca autorky prínos pre odbor evanjelickej teológie. Preto ju odporúčam za základ pre habilitačné konanie na EBF UK.

Otázky pre obhajobu:

1. Ako vysvetľuje autorka jedno zo svojich základných východísk pri sledovaní výskumného cieľa práce, ktoré je formulované v téze: „psychofyziologická základňa ľudskej bytosti podmieňuje jeho psychosociálne pochody a dáva základný rámec jeho spiritualite“ (s. 8). Prečo sa autorka ako evanjelický teológ domnieva, že sa tu jedná o základný rámec pre spiritualitu človeka? Podobne by autorka ako evanjelický teológ mohla vysvetliť svoj poznatok, že „ľudskú spiritualita ako fenomén, má predovšetkým biologickú základňu“ (s 10)
2. Prečo sa autorka nevenuje ani okrajove, alebo aspoň poukazom na relevantné literárne zdroje, téme osobnej spirituality ako duchovnému a teologickému fenoménu v kontexte evanjelickej teológie?

V Bratislave, marec 2014